

Att åldras med intellektuell funktionsnedsättning

www.gunaremyr.se

Utvecklingsnivåer

Grav intellektuell funktionsnedsättning –
(tänkandet hos spädbarn)

Behöver hjälp med allt; personliga behov
(inkontinens), kommunikation, förflyttning

Svår intellektuell funktionsnedsättning – *(tänkandet hos förskolebarn 1-2 år)*

Behöver stöd och hjälp på heldygnsbasis. Man klarar enkla färdigheter med stöd.

Kommunikationsstöd.

Intelligenskvot under 50

Måttlig intellektuell funktionsnedsättning – *(tänkandet hos förskolebarn 3–6 år)*

Uttalade svårigheter med abstrakt tänkande och problemlösning.

De flesta kan inte läsa och skriva. Många klarar vissa personliga behov.

Begränsad talförmåga, och behov av kommunikationsstöd.

De flesta har enklare sysselsättning, ofta på dagcenter

Intelligenskvot 50–69

Lindrig intellektuell funktionsnedsättning– *(tänkandet hos skolbarn 7–12 år)*

Inlärningssvårigheter men kan ofta läsa och skriva
De flesta har arbete, men oftast inom skyddad verksamhet

Ett fåtal klarar körkort

Upprätthåller sociala relationer, men socialt omogna

Marginell intellektuell funktionsnedsättning *(tänkandet hos ungdomar 12–18 år)*

Intelligenskvot 69–100

Downs syndrom

- ▶ 1920 – överlevnad 3 år
- ▶ 2002 – medellivslängd 55 år
- ▶ Demensutveckling kan starta i 30 årsåldern
- ▶ Efter 50 års ålder uppges 50 –65 % ha en demensutveckling

Lätt	utvecklingsstörning	– överlevnad	80 år
Medel	utvecklingsstörning	– överlevnad	70 år
Svår	utvecklingsstörning	– överlevnad	60 år

Nationella riktlinjerna

- ▶ Redan i 40-årsåldern har samtliga individer med Downs syndrom neuropatologiska förändringar som vid Alzheimers sjukdom
- ▶ Kliniska symtom på Alzheimers sjukdom är ovanliga före 40 års ålder.

www.socialstyrelsen.se

Demenssjukdom är upp till fem gånger vanligare bland 60–65 åringar ur gruppen personer med intellektuell funktionsnedsättning jämfört med övriga befolkningen

Viktigt att särskilja från det normala åldrandet

Strydom, Chan, King m.fl. Incidence of dementia in older adults with intellectual disabilities, 2013

Äldre med intellektuell funktionsnedsättning

- ▶ Behöver oftare komma till vården för ett snabbt omhändertagande jämfört med övrig befolkning
- ▶ Ordineras mycket mer psykofarmaka
- ▶ Ordineras mindre smärtstillande
- ▶ Löper större risk för många sjukdomstillstånd exempelvis demens och diabetes

Forskningsprojekt initierat av Gerd Ahlström, 15 000 personer med utv störning, autism eller autismliknande tillstånd- 6 nationella register under 13 års tid

https://www.med.lu.se/hv/nyhetsarkiv/luckor_i_vaarden_av_aeldre_med_utvecklingsstoerning

Åldern har sin rätt

Om att åldras
med intellektuell
funktionsnedsättning

En avgiftsfri
webbutbildning för
LSS-personal och
anhöriga

www.demenscentrum.se

Vad är normalt åldrande ?

- ▶ Långsammare – i att minnas, röra mig, reagera, plocka fram ord
- ▶ Mindre aktiv
- ▶ Färre initiativ – önskar rutiner
- ▶ Mindre sömn
- ▶ Trög mage

Pajalagröt , 1 liter (4–6 port)

½ dl linfrö

½ tsk salt

½ dl russin

7 dl vatten

½dl katrinplommon

1 dl havrekli

½dl torkade aprikoser

2 dl fiberhavregryn

Hacka, blanda och låt stå över natt.
Tillsätt fiberhavregryn och havrekli på
morgonen. Koka 3–5 min. Ev mer
vatten.

Kan förvaras i kyl i upp till 5 dagar
och värmas i mikro.

Kan frysas.

Der Philosoph

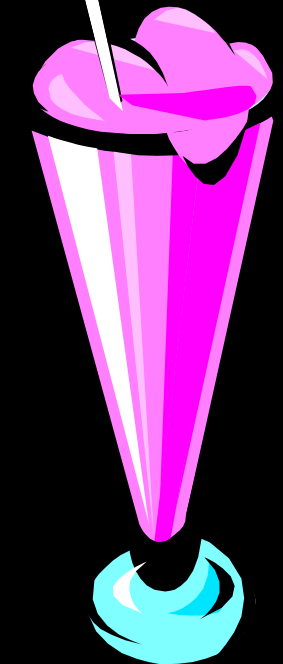
SÄRÖBOMBER

Landstinget i Kronoberg

Sängfösare (10 portioner)

- 4 dL standard eller mellanmjölk
- 4 dL mild yoghurt (ev med smak)
- 1 dL vispgrädde
- 1 dL rapsolja
- 1 dL socker eller till lagom sötma
- 5 dL frysta bär (tillsätts sist, mixas)

Mixa allt utom de frysta bären,
tillsätt därefter bären och mixa igen

Vad är normalt åldrande ?

Balansnedsättning -

- nedsatt muskelstyrka
- svårare att titta uppåt
- sämre uppresningsreflex

SE TILL ATT utesluta

▶ Hörselfedsättning

- Minst vart femte år ska hörsel undersökas
- Hörselskada finns hos 66–89 procent av vuxna med Downs syndrom
- Öronvax

▶ Tänder

- tandproblem finns hos 60–100 procent av vuxna med Downs syndrom (tandlossning, tandsten)

▶ Synfedsättning

- Varannan person med Downs syndrom har grå starr och många har grön starr
- Ögondroppar kan ge biverkningar

Hur är det att vara/bli äldre eller gammal ?

Intervju med 5 män 7 kvinnor

Måttlig/lindrig intellektuell funktionsnedsättning

Personal 24 tim/dygn i gruppbostad

Medelålder 64 år

3 slutat arbeta

Övriga heltid – 3 dag/veckan daglig verksamhet

Bilder som stöd – individuella intervjuer

Ida Kåhlin, arbetsterapeut

<http://urskola.se/Produkter/180605-UR-Samtiden-Institutionsvard-och-omsorg-Att-vara-aldre-ar-att-vara-som-andra>

Att bli som alla andra

Kroppen blir trött och man får ont
Att få hjälpmedel och medicin
Att flytta till äldreboende

Nya pensionärsintressen: Då ska jag gå på symöten och titta på tanterna när de syr – det tycker jag om

Positivt:

Man kan säga ifrån bättre.

Jag har blivit bättre på att skala potatis.

Man slipper göra det man inte vill.

Ida Kåhlin

Man kan reflektera kring åldrandet
att vara och bli äldre – vi måste
bara ställa frågan

[http://urskola.se/Produkter/180605-UR-Samtiden-
Institutionsvard-och-omsorg-Att-vara-aldre-ar-att-
vara-som-andra](http://urskola.se/Produkter/180605-UR-Samtiden-Institutionsvard-och-omsorg-Att-vara-aldre-ar-att-vara-som-andra)

Mannen som väsnades

- ▶ Ove tar på sig skjortan men inte byxorna
- Han går bra inomhus men behöver rollator utomhus

Vid matbordet väsnas Ove

Varför slår han näven i bordet underifrån,
gång på gång

Vid matbordet väsnas Ove

- ▶ Varför slår han näven i bordet underifrån, gång på gång?

Tolkningsnivåer

Person – vill ha sällskap

Hjärnskada – ser inte nedåt

Kropp – tandvärk, värk/smärta, ex artros
sköldkörteldysfunktion, infektioner, mag/tarm-
problem, anemi, hjärtfel, diabetes m.m.

Miljö – störande ljus, ljud, rörelser

Existentiell nivå – deprimerad

Synnedssättning

- ▶ Synsvaghet

Synnedssättning

Grå starr –katarakt

Synnedstättning

Grön starr – Glaucom

Kvinna vill inte sova i sängen

Förstoppning

Person
Hjärnskada
Kropp
Miljö
Existentiell nivå

Kunskapsstöd för att kartlägga/beskriva en persons utmanande beteende och analysera vad det kan bero på. Minska begränsnings- och tvångsåtgärder.

<http://funca.nu>

Behandlingsbara orsaker till glömska och förvirring

Druckit för lite/mycket

Förstoppning
Medicinförgiftning
Sköldkörtelstörning
Fästingbett/Borreli
Urinvägsinfektion
Över/Understimulering
Glutenintolerans
Värk/smärta, ex artros

Smärta
B12 – brist
Undernäring
Depression
Hjärntumör
Hjärtsvikt
Anemi
Diabetes m.m.

Depression

15–30 procent av vuxna med Downs syndrom

Somatisering, orkeslöshet, bristande livsglädje och social isolering.

Symtom, tecken	Demens	Depression
Försämrad ADL-förmåga	Ja	Nej
Minnesstörningar	Ja	Nja
Försämrad språklig förmåga	Ja	Nej
Muskelryckningar	Ja	Nej
Nyttillkommen epilepsi	Ja	Nej
Förlust av tidsorientering	Ja	Nej
Förlust av rumsorientering	Ja	Nej
Irritabilitet	Ja	Ja
Koncentrationsproblem	Ja	Ja
Nedstämdhet, sorgsenhet	Ja	Ja
Muskelstelhet, gångsvårigheter	Ja	Nej
Somatisering	Ja	Ja
Orkeslöshet	Nja	Ja

Vad gör vårdcentralens läkare?

Förklarar/behandlar orsaker till symptom depression, hypotyreos, presbyacusi (åldersrelaterad hörselnedsättning), synnedsättning, skalltrauma eller konfusion

Vid demensdiagnos finns viss läkemedelsbehandling att få

Remitterar vidare till specialist

Vad skiljer demens från
naturligt åldrande?

Tidiga tecken

Försämrade funktioner och sjukdom

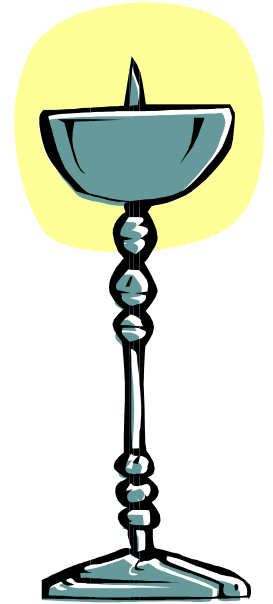
Uppföljning av äldre personer med utvecklingsstörning

www.demenscentrum.se

Tidiga symptom:

- ▶ **Ökad osäkerhet i vardagen**
  - Förlorar tidigare inlärda förmågor
  - Dyspraxi
  - Dysgnosi

Tidiga symptom ?

Passar inte tider

Tidiga symptom på demens ?

Trött

**Mindre
intresserad**

Här bryter man ju benen av sig!

Tidiga symptom:

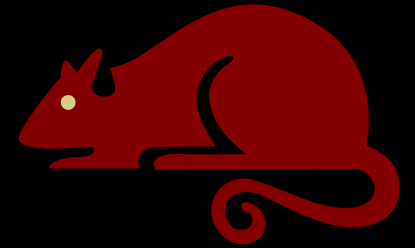
- ▶ **Sociala kompetensen minskar**
- ▶ **Dysfasi –**
  - spontan kommunikation minskar, anomi, ordflöde minskar, meningsbyggnad försämras

- ▶ **Gångsvårigheter**
  - Ostadig vid vändning, långsammare
- ▶ **Mer vandrande**
- ▶ **Passivitet**
- ▶ **Inkontinens**
- ▶ **EP-anfall i ökad grad**
- ▶ **Hyperreflexibilitet – att omotiverat ”spritta till”**
- ▶ **Förändringar i sömnrytm – sömnbehov ökar**

Exempel på symptom:

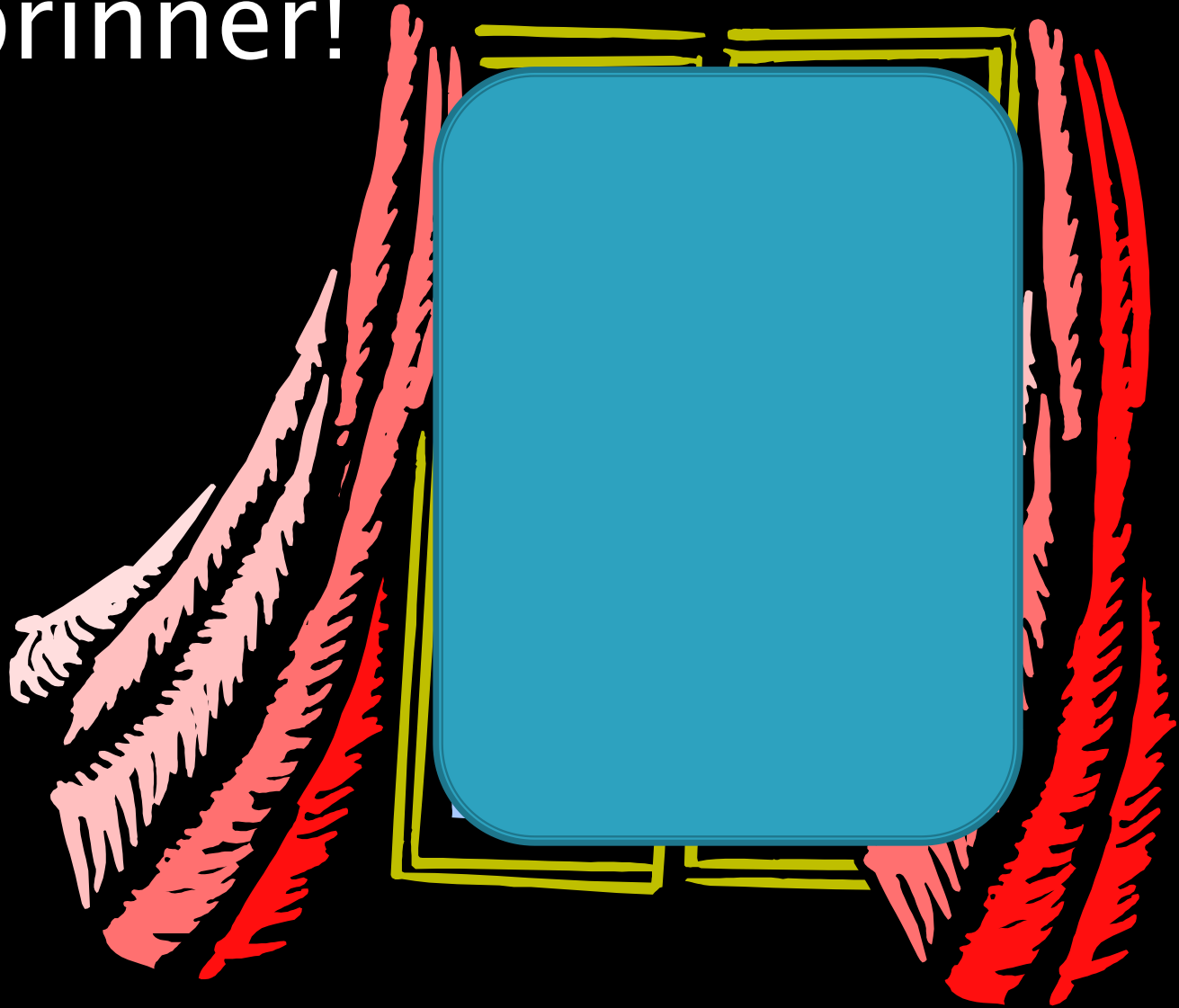
- ▶ **Minnesnedsättning**
  - Ex: Köper saker hon redan har i kylskåpet
  - tidigt inlärt – lättare att minnas
  - tappar bort sig i sekvens av händelser
- ▶ **Nedsatt förmåga att överblicka** egen kompetens
- ▶ **Uppmärksamhetstörning** –upptäcka, bibehålla, växla
- ▶ **Labilitet, irritabilitet, rädsla**
- ▶ **Viktförlust**

Hallucinationer/Illusioner

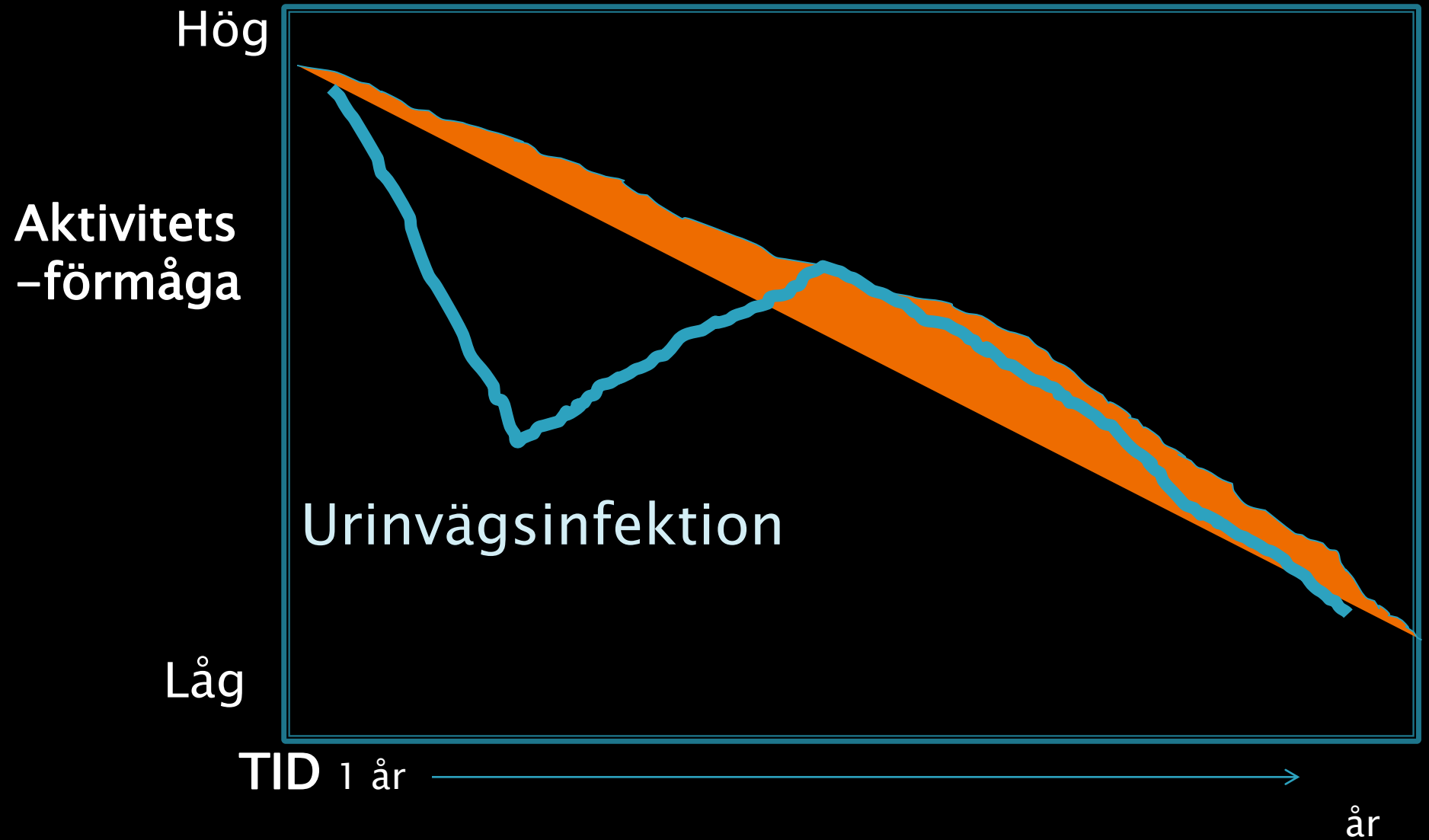

Det brinner!

Demensutveckling

Sena symptom

- ▶ Svår dyspraxi/dysgnosi hindrar ADL inkl att äta o dricka – Risk för vätskeförlust, sätta i halsen
- ▶ Tilltagande viktförlust
- ▶ Inkontinens
- ▶ Minnesförmågan allt sämre
- ▶ Risk för fler EP-anfall
- ▶ Stappligare gång, som vid Parkinsons sjukdom inklusive balansproblem
- ▶ Känner inte igen omgivning och personer runt sig
- ▶ Mer tid i säng då det blir svårt även att sitta upp – risk för trycksår

Vad kan vi göra?

- ▶ Stödja minnet

FÄRG
och
FORM
stödjer
minnet

Sakfinnare

www.kjell.com

Memoday med talstöd

www.abilia.se

Dag- och tidklocka

www.demensbutiken.se

Vad kan vi göra?

- ▶ Erbjudna balans mellan stimulans och vila

**Foto: Aktivitetssamordnare Monica på Söndagsgården
Vardaga, Solna**

Vad kan vi göra?

- ▶ Erbjuda balans mellan stimulans och vila

<https://inmutouch.com>

Bolltäcke Kedjetäcke

Bollväst

www.komikapp.se

www.gunaremyr.se

www.actileg.se

www.trident.se

www.mgbstarbridge.se

Rörmokar-
mekano

www.svedinrehab.se

Artur musikbjörn

www.funkamera.se

Musikdocka

www.musicdoll.se

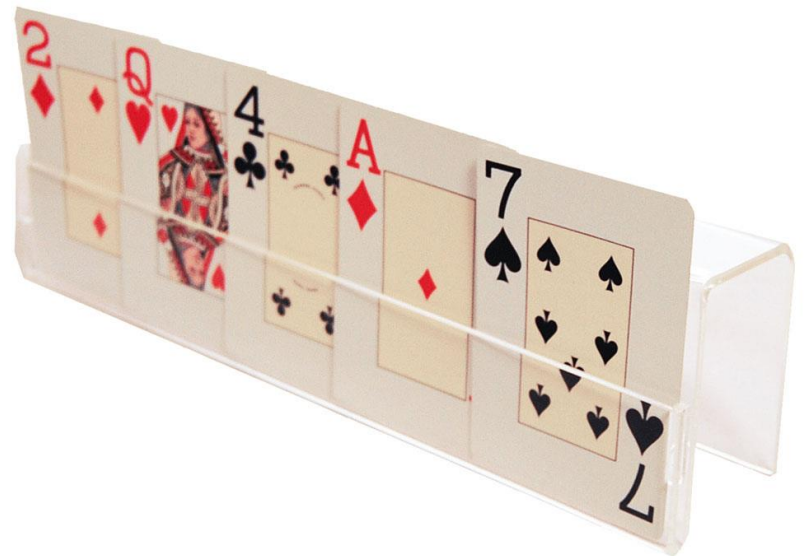
MusicDoll® Boy
Art.nr.50012

Vad kan vi göra?

En sak i taget

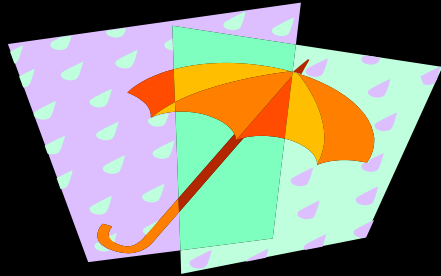
Förenkla

Spelkortshållare
www.varsam.se

Göra flera saker samtidigt

Ref: Anna Pettersson, doktor i sjukgymnastik, KI
Motor function and cognition: Aspects on gait and balance

Vad kan vi göra?

- ▶ Förenkla och förtydliga miljön

Konkret tänkande

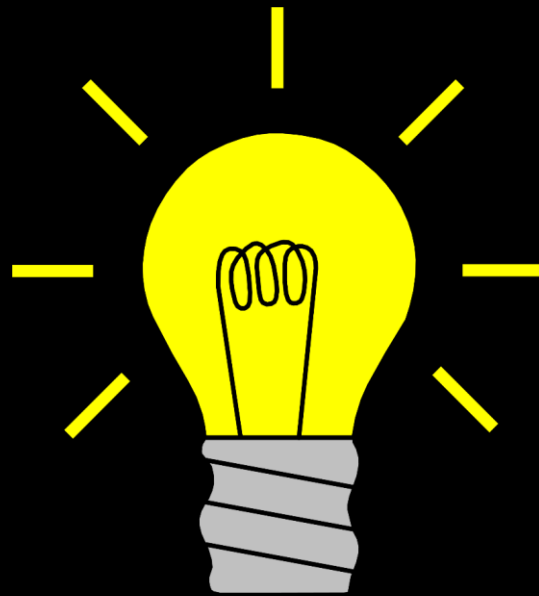
Välj rätt
porslin

Undvik
småmönstrad
kant på
porslinet

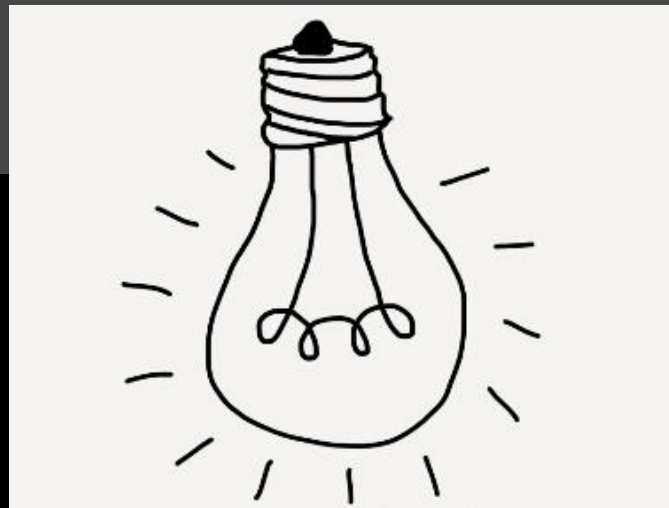

Tända upp hjärnan

60 år= 60 watt

80 år = 80 Watt (ca 1200 lumen)

Hjälpmedel

Näsmugg

www.varsam.se

Apotek

Collis Curve

www.proxident.se

Medicincareouselle
www.pharmacell.se

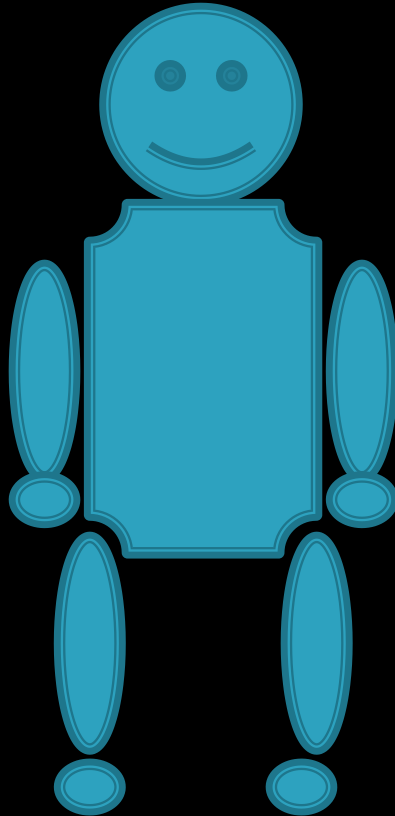

Gan

Aremyr

Blir hen ren?

Tvättlapp, tvättvante, duschmössa som inte behöver vatten

www.onemed.se
www.nordmed.se
www.tenabutiken.se

Hårtvätt

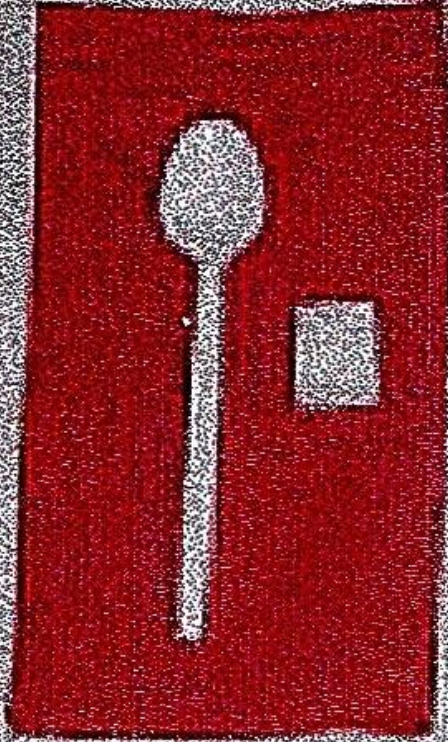

www.svedinrehab.se

Schampomössa

www.tenabutiken.se

Vad kan vi göra?

- ▶ Minska skaderisk

Brännskador

Golvsäng

www.almedo.se

Sängtält

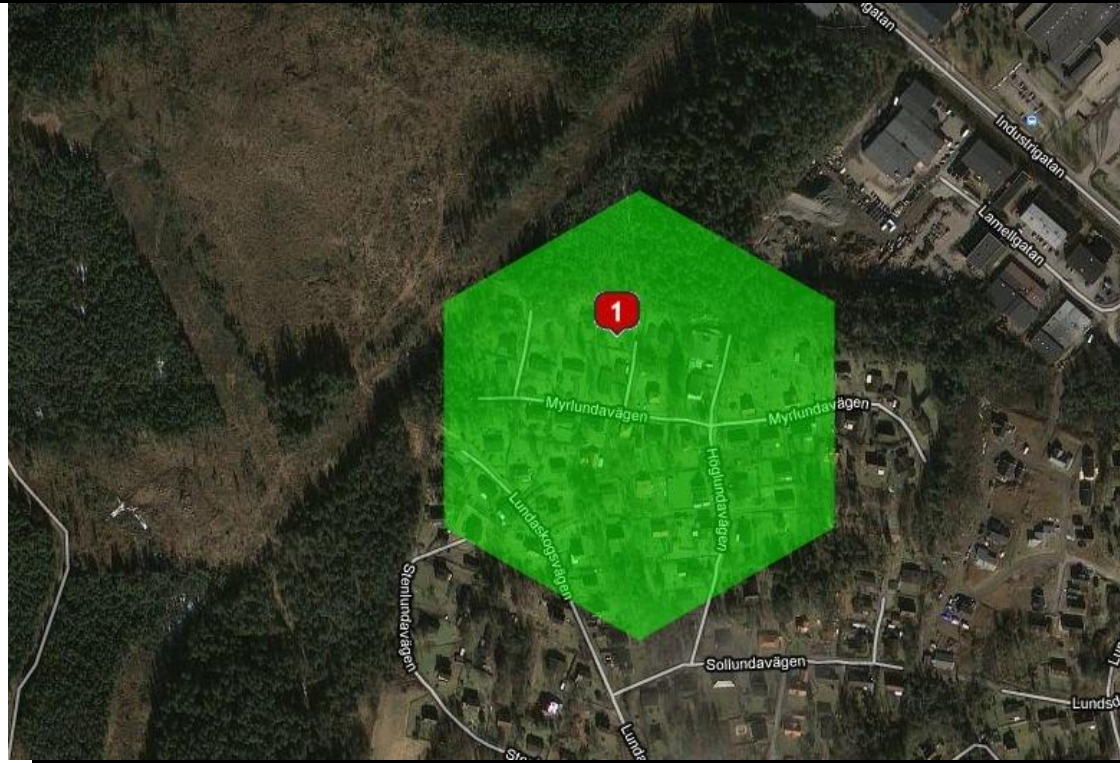
www.almedo.se

Att hitta hem

Nödsändare
www.phoniro.se

www.posifon.se

Finns nu även helt utan knappar

Yoyocare

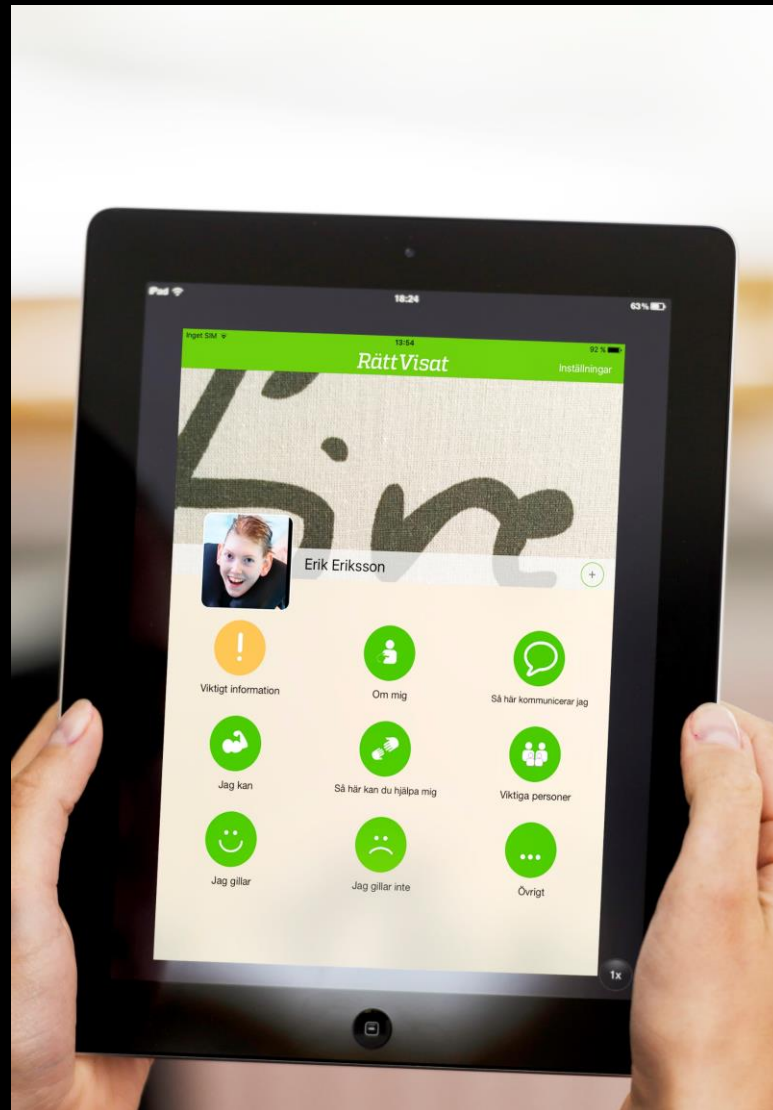
www.yoyomotion.com
www.rehabmodul.se

Vad kan vi göra?

- ▶ Fortsätta finna sätt att kommunicera

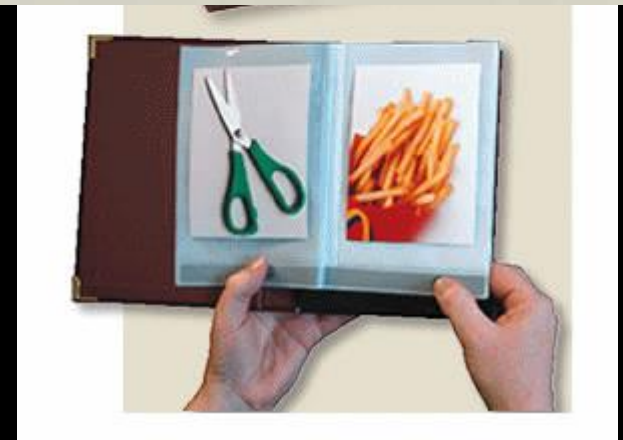
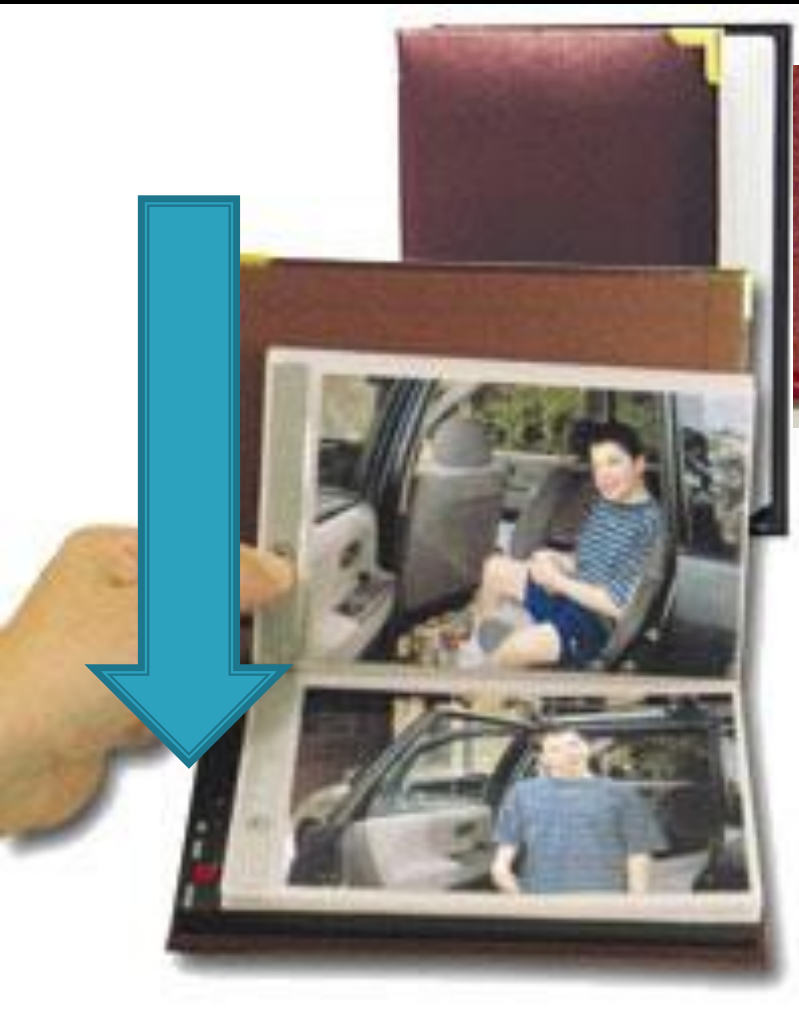

Digitalt kommunikationspass

www.brackediakoni.se/rattvisat

Talande/ljudande fotoalbum

www.komikapp.se
www.rehabmodul.se

- ▶ **Kommunikation**
- ▶ Viktiga frågor
  - Be personen upprepa svaret
  - Tala in svaret - talburk

Stimulering av våra sju sinnen.

Syn, Hörsel, Lukt, Smak

- ▶ Berörings/Känselsinne (Taktil)
- ▶ Muskel-ledsinne (Proprioceptiv)
- ▶ Lägesförändringssinnet , (Vestibulär)

Vi är våra sinnen

Från sinnet via olika nervbanor till hjärnan där informationen bearbetas, tolkas och registreras.

Sinnesstimuleringens mening:

Uppleva omvärlden
och njuta av att man lever

Vad kan hända...

När man har svårt att integrera sina sinnen?

Kroppsrörelse ger mig en hel mängd med fysisk feedback på mig själv, jag rör mig – något händer

Vandra, gunga, slå eller ropa för att "finnas till".

Snoezelen

multisensorisk miljö

Avkoppling

Utan krav på

- att förstå
- verbal respons
- att "lyckas"

Snoezelen

Sensit

www.komikapp.se

Thevochair

www.maydayaid.se

Ergonova

24-timmars Snoezelen

12 enheter i Holland

Individuell Snoezelenplan inkl. sinnespreferens

Snoezelen: www.demenscentrum.se

Weert JCM van, Dulmen AM van, Spreeuwenberg PMM, Ribbe MW, Bensing JM.

Behavioural and Mood Effects of Snoezelen Integrated in 24-h Dementia Care.

Journal of the American Geriatrics Society (2005) Doktorsavhandling: *Stimulation in*

24-hour Dementia Care Effects of snoezelen on residents and caregivers,

C.M. van Weert, 2004,

Signifikanta resultat

mindre: apati, aggressivitet,
depression

mer: glädje, normallånga
meningar, relaterar till personalen

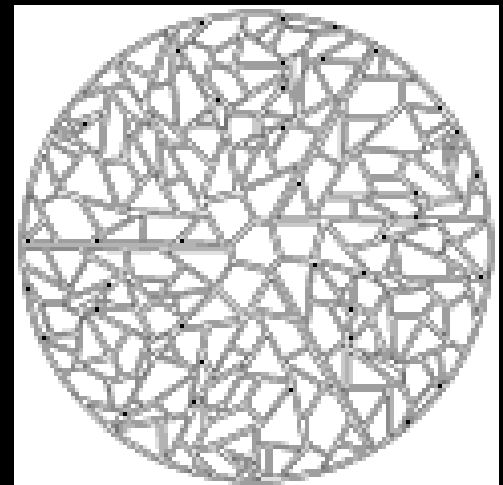
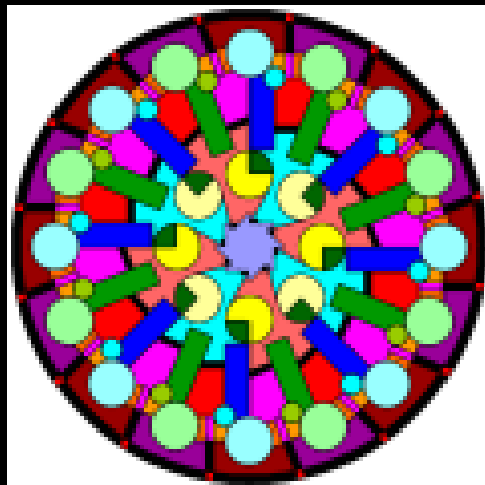
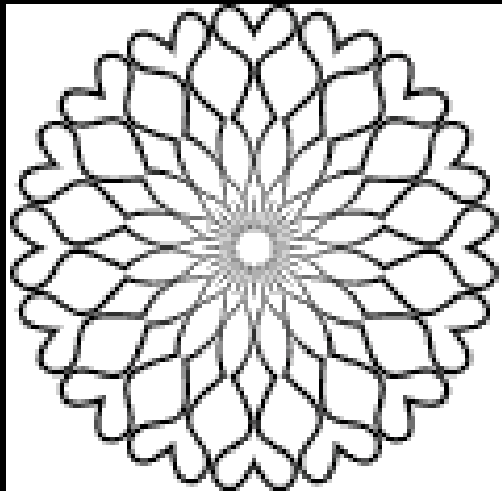
Tovertafel

Mandala

En sorts meditationsfigur konstruerad
av cirklar och former.
Ett sätt att meditera

Vårdarsång

Eva Götell

Tidigt i processen

- ▶ Struktur och rutin ger FÖRUTSÄGBARHET
- ▶ FÄRRE VAL – en sak i taget
- ▶ MINNESSTÖD – dagbok, scheman
- ▶ FÖRENKLA UPPMANINGAR och stöd med ex bild, gester, föremål etc
- ▶ BEKRÄFTA tid, plats, vem hen är tillsammans med, vad hen gör...
- ▶ UPPMUNTRA självkänslan
- ▶ MINDRE GRUPP
- ▶ TYDLIG MILJÖ
- ▶ DOKUMENTERA för att kunna jämföra senare

Mellanas

- ▶ BEHÅLL FAVORITAKTIVITETER kom ihåg längre vilopausar
- ▶ STÖD REMINISCENS
- ▶ HÄLSOKONTROLL regelbundet
- ▶ Var observant på MAT o DRYCK intag
- ▶ Kontrollera SÄKERHETEN
- ▶ MER STÖD vid HYGIEN
- ▶ Hallucinationer, illusioner möts med tålamod, tröst och stöd
- ▶ INFORMERA anhöriga och ev. medboende

Sent stadie

- ▶ VÅRD 24 tim/dygn, nutrition, lyft etc
- ▶ Var noga med HUDVÅRD
- ▶ REMINISCENS med hjälp av ljud, musik, beröring, övrig sinnesstimulering
- ▶ FÖRBERED familj, vänner, personal, medboende på terminalvård och död

Tack för uppmärksamhet !

www.gunaremyr.se